TEORIE ŞI STUDIU EMPIRIC ÎN LINGVISTICĂ (ÎN JURUL UNUI CITAT DIN ORTEGA Y GASSET REPRODUS DE COŞERIU ÎNTR-O PRELEGERE CLUJEANĂ)

Cristinel Munteanu
Universitatea Danubius, Galaţi
munteanucristinel@yahoo.com

Abstract. ***Theory and Empirical Study in Linguistics (on a Quotation from Ortega y Gasset Cited by Coseriu in a Lecture Delivered at Cluj)***. *In this article I aim at identifying a "mysterious" quotation (about inapplicable theories) belonging – according to Coseriu – to Ortega y Gasset. As far as I know, the quotation occurs only once in Coseriu's works (i.e. in a lecture delivered at Cluj) with no proper reference to any of Ortega's works. I will try to prove that the respective quotation is inexact, while indicating the Spanish philosophical context which originated it.*

Keywords: *linguistic theory*, *Coseriu*, *Ortega y Gasset*, *principles of humanistic research*.

1. La 11 martie 1992, cu ocazia primirii titlului de *doctor honoris causa* al Universităţii Babeş-Bolyai din Cluj, Eugeniu Coşeriu a ţinut în faţa celor prezenţi la ceremonie o prelegere referitoare la *principiile lingvisticii ca ştiinţă a culturii*. Prin grija profesorului Mircea Borcilă, prelegerea respectivă a fost consemnată şi publicată, în acelaşi an, în revista „Apostrof". Tema nu era una nouă, savantul având obiceiul să expună în astfel de împrejurări[1] principiile cercetării de tip umanist, principii care l-au călăuzit permanent (fie şi intuitiv sau implicit, la început) în activitatea sa ştiinţifică (vezi Coseriu/Coşeriu 1992a, 1992b, 1993, 1997, 1999, 2004a, 2004b).

Nu voi insista aici asupra principiilor ca atare (*al realismului*, *al umanismului*, *al tradiţiei*, *al antidogmatismului* şi *al responsabilităţii sociale*), pe care Coşeriu le-a prezentat pentru prima dată, într-o formă

[1] Merită semnalat că în intervalul 11 martie – 13 aprilie 1992, la Cluj-Napoca (în cadrul evenimentului deja menţionat), la Bucureşti (unde a fost investit ca membru de onoare al Academiei Române, la 13 martie) şi la Iaşi (unde a primit, de asemenea, titlul de *doctor honoris causa* al Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"), Eugeniu Coşeriu a conferenţiat despre „principiile lingvisticii ca ştiinţă a culturii".

BDD-V5061 © 2019 Casa Cărții de Știință
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.9.169 (2026-09-10 13:23:12 UTC)

explicită şi justificată, în discursul de recepţie prilejuit de alegerea sa, în 1977, ca membru al Academiei din Heidelberg (vezi Coseriu 1977)[2]. Vreau doar să subliniez că, dincolo de firescul nucleu comun al tuturor acestor discursuri, prelegeri sau conferinţe, există – pe alocuri – şi unele „variaţiuni". În cele ce urmează, intenţionez să mă ocup de un element singular (probabil), şi anume un citat din Ortega y Gasset pe care Coşeriu pare să-l fi întrebuinţat numai în amintita prelegere de la Cluj.

Fiind vorba de o temă de etică a ştiinţei, Coşeriu invocă – în sprijinul concepţiei sale – diverşi filosofi care l-au influenţat mai mult sau mai puţin în perioada formării sale: Platon, Hegel, Husserl, Leibniz ş.a. După cum avea să o mărturisească mai târziu, într-o conferinţă ţinută la Madrid (vezi Coseriu 1999, 41), pe José Ortega y Gasset Eugeniu Coşeriu avea să-l descopere şi să-l preţuiască abia la sfârşitul anilor '50, în Uruguay, când concepţia sa lingvistică era deja bine închegată. În consecinţă, Coşeriu va apela la Ortega, uneori, pentru a dobândi o confirmare suplimentară a ideilor pe care şi le formase (cele mai multe dintre ele) în mediul ştiinţific italian (cf. Munteanu 2019).

2. Care este, în definitiv, citatul lui Ortega pe care îl voi comenta în continuare? În prelegerea de la Cluj, Coşeriu recurge la gânditorul spaniol într-un punct al discursului său. Astfel, ajungând la cel de-al doilea principiu al cercetării, *principiul umanismului* sau *al „cunoaşterii originare"* (după Husserl), Coşeriu apreciază că există mai multe corolare ale acestuia, dar se opreşte doar la cel pe care îl consideră cu adevărat fundamental:

> „Este vorba de *unitatea permanentă* – în lingvistică şi în alte ştiinţe ale culturii, însă în lingvistică în mod particular, fiindcă aici au existat atâtea devieri – *între teorie şi studiu empiric*. Nu are niciun sens, dacă aici plecăm de la ceea ce este *bekannt*, să construim teorii independente de fapte şi să se spună, cum s-a spus uneori, că dacă teoria nu se aplică realităţii, *tant pis pour la réalité*; nu, de vină în acest caz este, oricum, teoria şi nu realitatea. Filosoful spaniol Ortega, vorbind despre această aberaţie, a teoriilor inaplicabile, spunea: «Una teoría que no se aplica no es una teoría, es una estupidez». Şi pentru fapte, aceasta înseamnă acelaşi lucru: nu există, în realitate, studiu empiric fără o teorie, cel puţin intuitivă, la bază. Un studiu empiric bine făcut, bine realizat, este deci şi o contribuţie la teorie, aşa cum teoria este întotdeauna teorie a faptelor, teoria nefiind altceva decât recunoaşterea universalului în particular, în concret." (Coseriu 1992a, 11 şi 14).

[2] Ultimul principiu, cel *al responsabilităţii sociale* (sau *al utilităţii publice*), nu apare formulat explicit în respectivul discurs de recepţie, deoarece Coşeriu va fi ţinut, pesemne, să prezinte cu acel prilej doar principiile cercetării ca atare, lăsând deoparte principiul omului de ştiinţă văzut ca membru al unei comunităţi (sau „cetăţi").

BDD-V5061 © 2019 Casa Cărții de Știință
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.9.169 (2026-09-10 13:23:12 UTC)

Înainte de a examina citatul extras din opera lui Ortega, aş mai face câteva precizări la temă. Bunăoară, despre legătura dialectică dintre *teorie* şi *studiul faptelor* Coşeriu discutase şi cu alte ocazii, şi chiar şi înainte de acel discurs de recepţie, din 1977, de la Academia din Heidelberg. O făcuse şi în româneşte: de pildă, într-un interviu din 1974 acordat lui Nicolae Saramandu[3]:

> „După convingerea mea, teoria nu este o construcţie arbitrară şi abstractă. Ea este, mai întâi, intuiţia universalului în fapte şi, apoi, formularea explicită şi reflectată a acestui universal. Asta înseamnă, pentru mine, trei lucruri: (1) Nu există nicio opoziţie reală între studiul faptelor şi studiul teoretic. Teoria este întotdeauna teoria realităţii şi nu o construcţie *a priori*. (2) Tocmai pentru că teoria este reflectarea universalului prezent în fapte, realitatea nu poate fi ignorată. E nevoie să cunoşti fapte. Nu e adevărat că teoria este valabilă chiar dacă nu se aplică, fiind contrazisă de fapte. (3) Teoria nu este un model abstract, care se aplică faptelor, ci chiar fundamentul cercetării empirice, pe care îl ai – într-o măsură – în mod intuitiv înainte de examinarea faptelor, în timpul cercetării lor şi după încheierea cercetării. Între teorie şi fapte există un raport dialectic: cercetarea faptelor depinde de teorie, dar, în acelaşi timp, influenţează teoria, astfel că teoria, la sfârşitul cercetării, nu mai este aceeaşi cu care ai început.” (Coşeriu 1996, 164–165).

Pe această linie, voi mai reproduce şi un fragment în limba spaniolă, adică un paragraf din nota preliminară pe care Eugeniu Coşeriu a scris-o pentru cartea sa din 1978 (reeditată în 1987), *Gramática, semántica, universales*:

> „La teoría, en su sentido primario y genuino, es aprehensión de lo universal en lo concreto, en los «hechos» mismos. No hay, por consiguiente, ni distancia ni conflicto entre «hechos» (o investigación «empírica») y teoría, sino que la investigación empírica y la teoría son dos formas complementarias de la misma actividad. Una presentación e interpretación racional de un hecho es al mismo tiempo una contribución a la teoría; y una teoría auténtica es al mismo tiempo interpretación racional de «hechos».” (Coseriu 1987, 10).

Această idee privind influenţa reciprocă, dinspre teorie către studiul faptelor şi invers, i-a fost sugerată lui Coşeriu (ori confirmată) de o concepţie estetică. Dacă Benedetto Croce afirmase că în artă intuiţia coincide cu expresia, John Dewey, în schimb, susţinuse că expresia, deşi pleacă de la intuiţie, se întoarce asupra celei din urmă şi o corectează, o nuanţează ş.a.m.d. Ideea i-a plăcut savantului român atât de mult, încât a adaptat-o la problemele care îl interesau în mod deosebit (vezi Munteanu 2015, 137).

[3] Interviul în cauză va fi reluat apoi, ca anexă, în cartea-interviu *Lingvistica integrală* realizată de Nicolae Saramandu în anii ’90 (vezi Coşeriu 1996).

BDD-V5061 © 2019 Casa Cărții de Știință
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.9.169 (2026-09-10 13:23:12 UTC)

3. Dar să revenim la acea frază (citată mai sus) pe care Coşeriu o pune pe seama marelui gânditor José Ortega y Gasset: „Filosoful spaniol Ortega, vorbind despre această aberaţie, a teoriilor inaplicabile, spunea: «*Una teoría que no se aplica no es una teoría, es una estupidez*»". Fiindcă expunerea a fost una orală, nu avem o trimitere exactă la un text anume din opera (foarte întinsă) a lui Ortega y Gasset. Este destul de sigur că Eugeniu Coşeriu nu s-a folosit de vreo însemnare în acest caz, ci s-a bazat pe propria memorie (excepţională, de altminteri). Faptul că lingvistul român a ţinut să ofere asistenţei citatul direct în spaniolă, şi nu în traducere, ar pleda pentru o reproducere fidelă a cuvintelor lui Ortega. Şi totuşi, de data aceasta, memoria pare să-i fi jucat feste lui Coşeriu, dar într-un fel motivat, aş zice. Vom vedea imediat cum.

Odată ce ai la îndemână seria de „opere complete" (*Obras Completas*) ale lui Ortega y Gasset în format PDF, care îţi permite să verifici rapid de câte ori apar cuvintele *teoría*, *aplica*, *estupidez* în fiecare volum, ai crede că este foarte uşor să descoperi citatul cu pricina. Lucrurile nu au stat deloc aşa: căutările de acest tip, pe care le-am efectuat pe întregul corpus aflat la dispoziţie, nu au scos nimic la iveală. Abia la lectura atentă a tuturor traducerilor româneşti existente (însumând 15 volume; vezi Ortega y Gasset 1972, 1973a, 1995, 1997a, 1997b, 1999a, 1999b, 1999c, 1999d, 1999e, 2000, 2001, 2002, 2004, 2007) am descoperit ceea ce ar putea fi sursa citatului „misterios". Contextul revelator – compus din două secvenţe aflate în capitole alăturate – se găseşte în această carte a lui Ortega: *Una interpretación de la historia universal (en torno a Toynbee)* sau, după cum s-a transpus în româneşte, *O interpretare a istoriei universale (pornind de la Toynbee)*. Astfel, în capitolul al X-lea, criticând metoda empirică a istoricului britanic Arnold Toynbee (care raportase în mod defectuos naşterea unor civilizaţii din trecut la anumite rase), Ortega y Gasset spune în felul următor [Pentru confruntare, adaug, în paralel, şi versiunea spaniolă originară.]:

> „Între paranteze. Deunăzi, pentru a nu părea că-l pun pe seama lui Toynbee, acest om al metodei empirice, însă care nu ştie ce să facă cu un fapt ca acesta, atât de clar şi pe care, firește, nu poate nici măcar să-l recunoască drept fapt, nu am spus că teoria cunoaşterii şi metodologia actuală ştiu perfect că *acestei metode empirice i se întâmplă ce se întâmpla cu impozitele la Roma*, după cum arată faimosul text al unui profesor din Salamanca, şi anume, *se aplică, dar nu există*. Nu există metodă empirică în sensul pe care îl pretinde Toynbee. Toată ştiinţa este constructivă şi construcţia este contrariul empirismului; de aceea, empirism înseamnă cu exactitate contrariul metodei. Cu totul altul este rolul pe care îl au faptele în construcţia unei teorii." (Ortega y Gasset 1999c, 271)[4].

[4] Aici şi în continuare evidenţierile cu italice îmi aparţin.

BDD-V5061 © 2019 Casa Cărții de Știință
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.9.169 (2026-09-10 13:23:12 UTC)

> [„Entre paréntesis. El otro día, por no parecer que hacía una carga sobre Toynbee, este hombre del método empírico pero que no sabe qué hacer con un hecho como este, tan claro y que, naturalmente, no puede menos de reconocer como hecho, no dije que la teoría del conocimiento y la metodología actuales saben perfectamente que *a ese método empírico le acontece lo que a los impuestos en Roma*, según el famoso texto de un profesor de Salamanca, *que es que empiezan por no existir*. No hay método empírico en el sentido que pretende Toynbee. Toda ciencia es constructiva y la construcción es lo contrario del empirismo; por eso empirismo es lo más contrario que cabe del método. Otra cosa es el papel que tengan los hechos en la construcción de una teoría." (Ortega y Gasset 1965, 182).]

Sare în ochi, deocamdată, această formulare: „[...] *acestei metode empirice i se întâmplă ce se întâmpla cu impozitele la Roma* [...]*, se aplică, dar nu există.*" („[...] *a ese método empírico le acontece lo que a los impuestos en Roma* [...]*, que es que empiezan por no existir.*"). După cum se observă, doar în traducerea românească apare verbul *a aplica*; în originalul spaniol, sensul ar fi următorul: '...încep prin a nu exista'. Chiar dacă traducătorul român a redat bine conţinutul, versiunea sa este mai puţin fidelă şi ne-ar putea induce în eroare în acest caz[5]. Totuşi, ceea ce contează este continuarea, în care apare şi termenul *teorie*: „Toată ştiinţa este constructivă şi construcţia este contrariul empirismului; de aceea, empirism înseamnă cu exactitate contrariul metodei. Cu totul altul este rolul pe care îl au faptele în construcţia unei teorii". Într-adevăr, în acest paragraf, dar chiar şi mai departe în acelaşi volum (vezi Ortega y Gasset 1999c, 274–275), concepţia despre teorie a lui Ortega se vădeşte a fi compatibilă cu cea a lui Coşeriu; deci, este posibil ca acest paragraf să-i fi reţinut, mai întâi, atenţia savantului român. Însă încă nu am ajuns la ceea ce ne interesează, adică la un enunţ similar celui rostit de Coşeriu în acea prelegere. Ei bine, în capitolul învecinat, al XI-lea, criticându-l iarăşi pe Toynbee (fiindcă nu acordase şi secetei, alături de potop, cuvenita însemnătate mitologică), Ortega face, la un moment dat, acest comentariu într-o consistentă notă de subsol:

> „Când am făcut deunăzi aluzie la mitul potopului, m-am referit, desigur, la acea tradiţie sumero-acadiană care era cea despre care vorbim. Mai ales că a numi ceva un mit nu înseamnă că i se neagă un fond de realitate. Dimpotrivă. *Nimic nu este mit dacă nu este extras din măduva unei experienţe umane reale. Când aceasta lipseşte, nu se numeşte «mit», se numeşte pur şi simplu*

[5] De pildă, versiunea englezească este mai exactă în acest caz: „[...] *the same thing happens to this empirical method as happened to those taxes imposed in Rome*; the famous text of a professor in Salamanca says that *they began by not existing*." (Ortega y Gasset 1973b, 237).

BDD-V5061 © 2019 Casa Cărții de Știință
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.9.169 (2026-09-10 13:23:12 UTC)

> *«prostie»*. Este dureros şi o ruşine ca aceste observaţii să fie necesare şi să apară aceste rezerve care ar trebui să fie inutile pentru persoane de o cultură medie, însă nu ştiu ce pluteşte în aerul intelectual al Spaniei de azi pentru că se pare că aici stau suspendate o ignoranţă şi o monotonie a minţii într-adevăr dureroase care obligă la asumarea tuturor acestor precauţii groteşti." (Ortega y Gasset 1999c, 296–297).
>
> [„Cuando el otro día aludí al mito del diluvio me refería, claro está, a esta tradición sumerio-acadia, que era de lo que hablábamos. Sobre que llamar a algo mito no supone que se le niegue un fondo de realidad. Todo lo contrario. *Nada es mito si no lleva dentro la médula de una experiencia humana real. Cuando esto falta no se le llama «mito», se le llama simplemente «tontería»*. Es una pena y una vergüenza que sea menester hacer estas observaciones y poner estas reservas, que debían ser innecesarias para personas medianamente cultas, pero yo no sé qué hay en el aire intelectual de España hoy que parece que en él están suspendidas una ignorancia y una insipidez demente verdaderamente penosas, que obligan a tomar todas estas precauciones grotescas." (Ortega y Gasset 1965, 197–198).]

În consecinţă, contextul originar (introdus, ca şi în celălalt paragraf, tot prin expresia *el otro día* 'deunăzi') pare să fie acesta referitor la mit: „Nimic nu este mit dacă nu este extras din măduva unei experienţe umane reale. *Când aceasta lipseşte, nu se numeşte «mit», se numeşte pur şi simplu «prostie»*". Mitul este şi el o explicaţie, un fel de „teorie naivă" cu privire la realitate; în felul acesta s-ar justifica suprapunerea celor două concepte – «teorie»[6] şi «mit» – şi substituirea operate de Coşeriu. În originalul spaniol apare însă cuvântul *tontería*, şi nu *estupidez*: „Nada es mito si no lleva dentro la médula de una experiencia humana real. *Cuando esto falta no se le llama «mito», se le llama simplemente «tontería»*". Este posibil ca înlocuirea sinonimică să fi fost făcută de Coşeriu sub efectul termenului *insipidez*, aflat, în acelaşi comentariu, puţin mai încolo, într-un frază privitoare tot la neştiinţă: „[...] una ignorancia y una *insipidez* demente verdaderamente penosas" („[...] o ignoranţă şi o *monotonie* a minţii într-adevăr dureroase").

Luând ca model sintagme terminologice deja existente în lingvistică, precum *contaminaţie lexicală* şi *contaminaţie frazeologică*, am putea spune că avem de-a face aici cu un fel de *contaminaţie ideatică intratextuală*, întrucât Coşeriu dă impresia că a contopit într-o frază două idei aflate în paragrafe diferite din aceeaşi operă filosofică.

[6] Neîndoielnic, despre teorie (sau teorii) discută Ortega şi în (multe) alte locuri (vezi, de exemplu, Ortega y Gasset 1999d, 84–85 şi 116), însă în niciun alt loc din opera sa nu am găsit „teoria inaplicabilă" pusă în relaţie cu prostia.

BDD-V5061 © 2019 Casa Cărții de Știință
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.9.169 (2026-09-10 13:23:12 UTC)

4. Dată fiind pasiunea lui Eugeniu Coşeriu pentru istorie în general, cred că era absolut normal ca el – imediat ce va fi avut ocazia – să fi citit *Una interpretación de la historia universal (en torno a Toynbee)*, alături de *Historia como sistema* (pe care o citase încă din 1957, în *Sincronía, diacronía e historia*). Dacă o atare lectură îmi pare destul de sigură, în schimb nu ştiu care va fi fost distanţa în timp (cu impact asupra memoriei) între momentul lecturii respective şi momentul citării prilejuite de prelegerea de la Cluj. În orice caz, astfel de investigaţii, odată finalizate, ne aduc aceleaşi satisfacţii pe care le trăim, bunăoară, atunci când descoperim (şi propunem) o nouă etimologie.

Bibliografie

Coseriu, Eugenio (1977). Antrittsrede an der Heidelberger Akademie der Wissenschaften. În *Jahrbuch der Heidelberger Akademie der Wissenschaften* [für 1977], 107–108.

Coseriu, Eugenio (1987). *Gramática, semántica, universales*. *Estudios de lingüística funcional* [1978]. Segunda edición revisada. Madrid: Editorial Gredos.

Coseriu, Eugenio (1992a). Principiile lingvisticii ca ştiinţă a culturii. În *Apostrof* (Cluj), III, nr. 11, [p.] 11 şi 14.

Coşeriu, Eugen (1992b). Principiile lingvisticii ca ştiinţă a culturii. În vol. *Omul şi limbajul său. Studia linguistica in honorem Eugenio Coseriu* (= *Analele ştiinţifice ale Universitaţii «Al. I. Cuza» din Iaşi*, Serie nouă, Secţiunea III, e, Lingvistică, tom XXXVII-XXXVIII, 1991–1992). Iaşi, 11–19.

Coseriu, Eugenio (1993). Discurso pronunciado con motivo de su investidura como doctor honoris causa. În vol. *Discursos pronunciados en el acto de investidura de doctor honoris causa del Excelentísimo Señor Eugenio Coseriu*. Granada: Universidad de Granada, 21–35.

Coşeriu, Eugeniu (1996). *Lingvistica integrală*. Interviu cu Eugeniu Coşeriu, realizat de Nicolae Saramandu. Bucureşti: Editura Fundaţiei Culturale Române.

Coşeriu, Eugeniu (1997). [Principiile cercetării de tip umanist]. În *Analele Academiei Române*, anul 126 (1992), seria V, vol. III. [Bucureşti: Editura Academiei Române], 277–278.

Coseriu, Eugenio (1999). Discurso de Investidura del Prof. Eugenio Coseriu. În vol. *Discursos de investidura de „doctor honoris causa" de los profesores Carlos Castilla del Pino, Eugenio Coseriu, José Elguero Bertolini*. Madrid: Universidad Autónoma de Madrid, 33–42.

Coşeriu, Eugeniu (2004a). Epistemologia lingvisticii. În vol. *In memoriam Eugeniu Coşeriu*. Bucureşti: Editura Academiei Române, 87–94.

Coşeriu, Eugeniu (2004b). Despre principiile ştiinţei lingvistice. În E. Coşeriu, *Prelegeri şi seminarii la Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu*. Sibiu: Editura Universităţii „Lucian Blaga" din Sibiu, 25–36.

Munteanu, Cristinel (2015). John Dewey şi Eugeniu Coşeriu despre necesitatea exprimării (libere) în ştiinţă. În *Meridian critic* [*Analele Universităţii „Ştefan cel Mare" Suceava*, Seria Filologie], vol. XXIV, nr. 2, 133–138.

BDD-V5061 © 2019 Casa Cărții de Știință
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.9.169 (2026-09-10 13:23:12 UTC)

Munteanu, Cristinel (2019). Freedom and Libertinism in Culture. From José Ortega y Gasset to Eugenio Coseriu. în *EIRP Proceedings*, Vol. 14 [Galaţi: Danubius University Press], 421–424.

Ortega y Gasset, José (1965). *Obras Completas*. Tomo IX (*1960-1962*). Segunda Edición. Madrid: Revista de Occidente.

Ortega y Gasset, José (1972). *Velázquez. Goya*. Traducere de Dan Munteanu, Prefaţă de Andrei Ionescu. Bucureşti: Editura Meridiane.

Ortega y Gasset, José (1973a). *Meditaţii despre Don Quijote* şi *Gânduri despre roman*. Traducere, prefaţă, note şi tabel cronologic de Andrei Ionescu. Bucureşti: Editura Univers.

Ortega y Gasset, José (1973b). *An Interpretation of Universal History*. Translated by Mildred Adams. New York: W.W. Norton & Company, Inc.

Ortega y Gasset, José (1995). *Studii despre iubire*. Traducere de Sorin Mărculescu. Bucureşti: Humanitas.

Ortega y Gasset, José (1997a). *Spania nevertebrată. Schiţă de reflecţii istorice*. Traducere din spaniolă, note şi cuvânt-înainte de Sorin Mărculescu. Bucureşti: Humanitas.

Ortega y Gasset, José (1997b). *Tema vremii noastre*. Traducere din spaniolă şi prefaţă de Sorin Mărculescu. Bucureşti: Humanitas.

Ortega y Gasset, José (1999a). *Misiunea Universităţii*. Traducere şi prefaţă de Andrei Ionescu. Bucureşti: Editura Univers.

Ortega y Gasset, [José] (1999b). *Idei şi credinţe (şi alte eseuri de filosofie)*. Traducere din limba spaniolă de Doina Lincu. Bucureşti: Editura Ştiinţifică.

Ortega y Gasset, [José] (1999c). *O interpretare a istoriei universale (pornind de la Toynbee)*. Traducere din limba spaniolă de Esdra Alhasid. Bucureşti: Editura Ştiinţifică.

Ortega y Gasset, José (1999d). *Ce este filozofia? Ce este cunoaşterea?*. Cu o introducere de Manuel García Morente, Traducere din spaniolă de Sorin Mărculescu. Bucureşti: Humanitas.

Ortega y Gasset, José (1999e). *Câteva lecţii de metafizică*. Traducere din spaniolă de Sorin Mărculescu. Bucureşti: Humanitas.

Ortega y Gasset, José (2000). *Dezumanizarea artei (şi alte eseuri de estetică)*. Traducere din spaniolă, prefaţă şi note de Sorin Mărculescu. Bucureşti: Humanitas.

Ortega y Gasset, José (2001). *Omul şi mulţimea*. Traducere din spaniolă şi note de Sorin Mărculescu. Bucureşti: Humanitas.

Ortega y Gasset, José (2002). *Europa şi ideea de naţiune (şi alte eseuri despre unele probleme ale omului contemporan)*. Traducere din spaniolă şi note de Sorin Mărculescu. Bucureşti: Humanitas.

Ortega y Gasset, José (2004). *Originea şi epilogul filozofiei (şi alte eseuri filozofice)*. Traducere din spaniolă şi note de Sorin Mărculescu. Bucureşti: Humanitas.

Ortega y Gasset, José (2007). *Revolta maselor* [1994]. Traducere din spaniolă de Coman Lupu. Ediţia a 3-a. Bucureşti: Humanitas.

BDD-V5061 © 2019 Casa Cărţii de Ştiinţă
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.9.169 (2026-09-10 13:23:12 UTC)